

**A feldolgozott interjúk alapján készült áttekintő
értékelő tanulmány**

Készült:

**A szlovák-magyar határmenti migráció/Slovensko-maďarská pohraničná migrácia
HUSK 1101/1.2.1/0171 számú projekt keretében
a Kopint Konjunktúra Kutatási Alapítvány megbízásából**

Készítette: IBS Kutató és Tanácsadó Kft

IBS Kutató és Tanácsadó Kft.
Székhely: 1031 Budapest, Záhony u. 7.
Cégjegyzékszám: 01-09-162073
Adószáma: 10659430-2-41
Bankszámla száma: MKB 10300002-10501971-49020018

Budapest, 2015. június

Tartalom

Vezetői összefoglaló.....	3
A projekt keretében készült szakmai interjúk tapasztalatai	6
A megyei munkaügyi központokkal készült interjúk összefoglalója	7
Munkaerő-mozgás átalakulása a határ menti régió magyar oldalán	7
Munkaerőhiány és munkanélküliség a határ menti régió magyar oldalán	11
A szlovák munkavállalók demográfiai, migrációs motivációi foglalkoztatásuk ágazati jellemzői.....	12
A határon átnyúló munkaerő-migrációt, együttműködést segítő és gátló tényezők.....	14
A beruházások és a munkaerő-migráció várható változásának prognózisa a határ menti régióban	15
Határon átnyúló együttműködés szervezetei a határ menti régió magyar oldalán	16
A megyei kereskedelmi és iparkamarákkal készült interjúk összefoglalója.....	23
A határ menti kereskedelmi és iparkamarák szlovákiai kapcsolatai	24
A szlovák-magyar gazdasági kapcsolatok a határ mentén	24
Szlovák állampolgárok foglalkoztatása.....	25
Magyar állampolgárok foglalkoztatása	27
A válság hatása a határ menti régió foglalkoztatottságára	27
Migrációt befolyásoló tényezők: közlekedési infrastruktúra, intézményi korlátok	28
Határ menti együttműködések a kereskedelmi és iparkamarák részvételével.....	28

Vezetői összefoglaló

A projekt célul tűzte ki a szlovák-magyar határ menti régió gazdasági, munkaerő-piaci elemzésén és kérdőíves adatfelvételeken keresztül történő vizsgálata mellett a térségben működő, a munkaerő migráció folyamatait valamint a vállalkozások helyzetét ismerő szervezetekkel történő kapcsolatfelvételt is. Ennek eredményeképpen került sor a határrégió magyar oldalán a kereskedelmi és iparkamarák valamint a munkaügyi központok szakértőivel elkészített interjúkra.

Az interjúk egyik legfontosabb tapasztalata, hogy sem a munkaügyi központok, sem pedig a kereskedelmi és iparkamarák nem rendelkeznek egzakt, megbízható adatokkal a határ menti régióban dolgozó szlovák munkavállalók számáról. A munkaügyi központok statisztikai jogszabályi és módszertani problémák miatt csak a foglalkoztatás megkezdését és annak végét regisztrálják, az egy adott időpontban dolgozó munkavállalók száma nem előállítható. A kamarák adathiányát az okozza, hogy bár a vállalkozásoknak kötelező a kamarai regisztráció, ezen túlmenően nincs olyan kötelező jellegű adatszolgáltatás, amely információt adna az esetlegesen foglalkoztatott szlovák munkavállalókról.

Az egzakt adatok ellenére a szervezetek a meglévő statisztikák és a rendelkezésükre álló kapcsolatrendszerük révén összességében releváns információkkal rendelkeznek a munkaerő-piaci és a vállalkozásoknál zajló folyamatokról. Az interjúk egyértelműen a migráció határ menti régió nyugati oldalán történő koncentrációjára mutatnak rá, amely a szlovák munkavállalók magyarországi munkavégzésére korlátozódik. A magyar munkavállalók szlovákiai munkavállalása sem a gazdasági válságot megelőzően, sem azt követően nem volt számottevő.

A határrégió keleti oldalán 2008-at megelőzően, de azután sem volt jelentős a munkaerő migráció, hiszen mind a két oldalon hasonló gazdasági és munkaerő-piaci problémákkal küzdő térség található. A válság után a vendégmunkások azon szűk köre is csökkenésnek indult, akik éltek a határon túli munkalehetőség eszközével. A krízis hasonló folyamatokat indított be a határ menti régió nyugati oldalán is, hiszen erőteljesen visszaesett a szlovák vendégmunkások száma. Ehhez még az euró szlovákiai bevezetése, az ottani minimálbér valamint bérnövekedés is hozzájárult, hiszen ennek eredményeként megszűnt a határ két oldala között az a különbség, ami a migrációt ösztönözné. A migráció ellen hatott a Csallóközben és Pozsony környékén végbemenő iparosodás, amely többek között az autóipar fejlődésének köszönhető.

Összességében elmondható, hogy a szlovák munkaerő határrégió magyar oldalán való jelenléte a válság után erőteljesen lecsökkent, keleten elenyészővé vált a migránsok száma, a nyugati oldalon pedig csak a szlovák munkavállalók egy szűk köre maradt jelen a magyar munkaerő-piacon, jellemzően a Győri Ipari Park valamint Komárom, Esztergom és a Tatabányai Ipari Park térségében. A migrációs vonzástér területe pedig erőteljesen leszűkült a határ menti területekre.

A magyarországi munkavégzés fontos motiváló tényezője, hogy az ide érkező munkavállalók Szlovákiában már nem tudnak végzettségükkel, képzettségükkel

elhelyezkedni, Magyarországon viszont még egy relatíve jó pozícióhoz juthatnak, hiszen a nyugati területeken rendkívül nagy munkaerőhiánnyal küzdenek a vállalkozások. További motiváló tényező, hogy Szlovákiában egyre inkább elvárás a magyar nemzetiségűekkel szemben a szlovák nyelv magas szintű ismerete, aki viszont ezzel nem rendelkezik, és nem akar szlovákul megtanulni, Magyarországon nyelvtudása segíti az elhelyezkedésben. Ez különösen a határrégió nyugati oldalán jellemző, hiszen a szlovák oldalon jelentős a magyar nemzetiségűek aránya.

A relatíve alacsony képzettségi szint és a nyelvismereti problémák eredményeképpen határtérség ezen területeire döntően magyar nemzetiségű munkavállalók érkeznek Szlovákiából, akik jellemzően betanított munkásként dolgoznak. Képzettebb munkaerő magyarországi munkavállalása ma már nem jellemző, mivel nem éri meg átjárni nekik Magyarországra.

A szakmai interjúk keretében részletesen vizsgáltuk a határon átnyúló munkaerő-migrációt valamint együttműködéseket segítő és akadályozó tényezőket. A migrációt a határ menti régió teljes szakaszán segíti a szlovák oldalon élő magyar nemzetiségű lakosság magas aránya, súlyuk különösen a nyugati területekre jellemző kiemelkedően. A keleti oldal bizonyos szakaszain ugyanakkor a nyelv már jelenthet korlátozó tényezőt is a vendégmunkások számának növekedése kapcsán.

A gazdasági és munkaerő-piaci folyamatokat egyértelműen segítik a határ menti régió egészében a különböző szervezetek, programok, projektek. Alapvető különbség azonban a határrégió két oldala között, hogy a keleti szakaszon a szervezetek, programok működése a gazdasági és kulturális tevékenységek köré összpontosul, a munkaerő-piaci aspektus szerepe kisebb. Ezzel szemben a nyugati oldalon a munkaerő-piaci folyamatok segítése csúcsosodik ki a leghangsúlyosabb dimenzióként. A határrégióra jellemző, hogy mind a munkaügyi központok, mind a kereskedelmi és iparkamarák jó kapcsolatokkal rendelkeznek a határon túli szervezetekkel. Amellett, hogy rendezvényeket szerveznek, segítik a munkavállalókat és a vállalkozásokat naprakész információkkal, továbbá olyan fórumok szervezésével, amelyek a kapcsolatok kialakulását segítik.

A határ menti migrációban részint akadályozó tényezőt jelentenek a közlekedési, határátkelési problémák is a szlovák-magyar határ egyes szakaszain, így például a keleti oldalon Nógrád, a nyugati oldalon pedig Pest megyében. Hozzá kell tennünk, hogy a közlekedési problémák nem feltétlen elsődleges tényezőt jelentenek a migráció akadályozásában, ugyanis megfelelő közlekedési lehetőségek mellett sem lenne olyan kedvező a munkaerő-piaci helyzet Nógrád és Pest megye bizonyos határhoz közeli szakaszain, hogy az vonzerőt jelentsen a szlovák munkavállalók számára. Ez kiegészül azzal, hogy nincsenek olyan bérkülönbségek a határ két oldalán, hogy megérje ingázni a két ország között.

A szakértők véleménye szerint nem várható, hogy a jövőben emelkedik a szlovák vendégmunkások száma a határ menti régióban. Egyedül Komárom-Esztergom megye kapcsán prognosztizálják a szakemberek a szlovák munkavállalók számának növekedését, abban az esetben, ha a Nokiához hasonló, jelentős beruházót/beruházókat sikerül a

megyébe csábítani. Azt mindenképpen látnunk kell, hogy hiába küzdenek a nyugati területen fekvő vállalkozások a hatalmas munkaerőhiánnyal, nincsenek meg azok a tényezők, amelyek a szlovák munkavállalók tömeges magyarországi munkavállalását ösztönöznék. A keleti szakaszon a szlovák munkavállalók növekedése ellen hat, hogy a tervezett beruházásokhoz helyben rendelkezésre áll a nagy munkanélküliség miatt a szabad munkaerő.

A projekt keretében készült szakmai interjúk tapasztalatai

A projekt keretében a határ menti régió gazdasági és munkaerő-piaci helyzetének elemzése valamint a kérdőíves adatfelvételek mellett, mintegy negyedik pillérként szakértői interjúk is készültek. Ezek célja a munkaerő-migráció motivációinak, folyamatainak feltárásán túl a határ menti gazdasági, kulturális kapcsolatok vizsgálata volt. Jelen tanulmány a határrégió magyar oldalán szerzett tapasztalatokat mutatja be.

A Kopint Konjunktúra Kutatási Alapítvány munkatársai a következő, határrégió magyar oldalát alkotó megyék kereskedelmi és iparkamaráinak, valamint munkaügyi központjainak szakértőivel készítettek interjút:¹

- Pest Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központja
- Komárom-Esztergom Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központja
- Győr-Moson-Sopron Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központja
- Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központja
- Nógrád Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központja

- Pest Megyei Kereskedelmi és Iparkamara
- Győr-Moson-Sopron Megyei Kereskedelmi és Iparkamara
- Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kereskedelmi és Iparkamara
- Nógrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara

A Heves megyei szervezetekkel nem készültek szakértői interjúk. Ennek oka az alábbiakban leírtakból eredeztethető. Heves megyének mindössze egy kistérsége, a Pétervásárai kistérség került be az általunk definiált határrégióba. A Pétervásárai kistérség területe egybeesik a Heves Megyei Kormányhivatal Pétervásárai Járási Hivatal Járási Munkaügyi Kirendeltségének területével. Az Alapítvány munkatársai felvették a kapcsolatot a kirendeltséggel, az egyeztetések során felszínre került, hogy a szlovák munkavállalók jelenlétének hiánya miatt érdemi információt nem tudnak szolgáltatni a projekt számára. Heves megye Pétervásárai kistérségen kívül eső részei már olyan távolságban helyezkednek el a határtól, hogy szinte kizárható a munkavállalási célú migráció jelentősége. Ezért nem került felkeresésre a megye munkaügyi központja valamint a megyei kereskedelmi és iparkamara.

A Heves megyei szervezetek mellett a Komárom-Esztergom Megyei Kereskedelmi és Iparkamarával sem készült interjú. A szakmai konzultáció a témában rendelkezésre álló elegendő információ és idő hiányára hivatkozva hiúsult meg.

¹ Félig strukturált interjúk készültek, amely azt jelenti, hogy előre meghatároztuk a témaköröket és a főbb kérdéseket, ezektől az interjúszituáció függvényében eltértünk. Az interjúk 2014. november-2015. március időszakban készültek.

A megyei munkaügyi központokkal készült interjúk összefoglalója

A munkaügyi központokkal készült interjúk főbb témakörei a következők voltak:

- a határrégióban jelenlévő szlovák munkavállalók száma, változása,
- a határrégióban jelenlévő szlovák munkavállalók demográfiai, foglalkoztatási jellemzői, változása,
- a szlovák munkavállalók magyarországi munkavállalásának motivációi,
- a szlovák munkaerő foglalkoztatásának motivációi,
- a szlovák munkaerő forrásának területi behatárolása,
- a munkaerő-kölcsönző cégek szerepe a migrációban,
- a szlovák munkaerő migrációt támogató és gátló tényezők,
- a magyar munkavállalók számának alakulása Szlovákiában,
- a szlovák munkaerő migrációjának és a határrégióban várható beruházások prognózisa.

Munkaerő-mozgás átalakulása a határ menti régió magyar oldalán

A munkaerő-mozgás kapcsán elsőként a munkaügyi központok statisztikájának problémáit járjuk körül a munkaügyi interjúk alapján. Ezt követően bemutatjuk, hogyan változott, alakult át a határrégió magyar oldalán a munkaerő-mozgás a gazdasági válság után.

A munkaügyi központokkal készült interjúk egyik legfontosabb tapasztalata, hogy a szervezet adatai nem alkalmasak a Magyarországon dolgozó szlovák állampolgárok számának pontos meghatározására, csak a munkaviszony megkezdéséhez és annak megszűnéséhez kapcsolódó bejelentések száma vizsgálható külön-külön (ennek módszertani, jogi okait nem vizsgáljuk, ugyanis ez jelentős mértékben meghaladja jelen tanulmány kereteit).

A megfelelő statisztika pontos vezetését az is gátolja a munkaügyi központok szerint, hogy a munkaadók a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező állampolgárok foglalkoztatása esetén egyáltalán nem vagy nem mindig tesznek eleget a bejelentési kötelezettségüknek a munkaügyi központ felé. A foglalkoztatónak a foglalkoztatás megkezdésekor és megszűnésekor is bejelentést kellene tennie, azonban ennek elmulasztása esetén érdemi szankció nincs.

Egyrészt a bejelentési kötelezettség teljesítésének esetleges hiánya, másrészt pedig módszertani, jogi problémák gátolják, hogy a munkaügyi központok rendelkezésére álló adatok alkalmasak legyenek a Magyarországon foglalkoztatott szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező külföldi, így a szlovák állampolgárok számának meghatározására.

A rendelkezésre álló statisztika problémái miatt a munkaügyi központok szakértői nem tudtak a projekt számára megbízható stock adatokat közölni a megyékben dolgozó szlovák állampolgárok számáról. Csupán arra vonatkozóan volt adatuk, hogy egy adott évben hány

szlovák állampolgár foglalkoztatását jelentették be a munkáltatók, ebből azonban nem készíthető becslés a szlovák munkavállalók számára, annak változására vonatkozóan.

Természetesen a munkaügyi központok kapcsolataikon keresztül próbálnak (határon átnyúló együttműködések, informális tapasztalatok stb.) minél több információt gyűjteni az adott megyében dolgozó szlovák állampolgárokról. Ezek az információk és a munkaügyi központ adatai azonban együttesen sem adnak megbízható becslést a határ menti megyékben dolgozó szlovák állampolgárok számára vonatkozóan.

Az egzakt statisztika hiánya azt is megakadályozza, hogy a Magyarországon dolgozó szlovák munkavállalók demográfiai jellemzőire, foglalkoztatási struktúrában elfoglalt helyükre vonatkozóan pontos információval rendelkezünk, a szerkezeti változásokat statisztikákon keresztül vizsgálni tudjuk.

A határ menti régió keleti oldalát alkotó megyék esetében a szakértői interjúk a szlovák munkaerő rendkívül csekély mértékű munkavállalási célú migrációját támasztják alá, mind a gazdasági válságot megelőző, mind az azt követő időszakban. A gazdasági válságot követően még ez a csekély mértékű migráció is csökkenést mutatott. Ezt a folyamatot a projekt munkaerő-piaci adatok elemzésével foglalkozó tanulmányában szereplő adatok is igazolják.

A migráció hiányának oka, hogy a határ menti régió keleti szakaszán mind a magyar, mind pedig a szlovák oldalon nehéz gazdasági, munkaerő-piaci helyzetben lévő területeket találunk. Emellett a határrégió keleti szakaszának két oldala között nincs olyan pregnáns bérkülönbség, amely a munkavállalási célú migrációt generálna.

A megfelelő statisztika hiánya és a csekély mértékű migráció miatt nem fogalmazható meg semmilyen következtetés az szlovák munkavállalók demográfiai jellemzőire és foglalkoztatási struktúrában elfoglalt helyükre és a bekövetkező változásokra vonatkozóan a szóban forgó területen.

A határ menti régió keleti oldalán az alacsony migráció miatt meglehetősen nehéz behatárolni azokat a térségeket, amelyekben szlovák munkavállalók dolgoznak. Nógrád megyében ez a terület elsősorban Salgótarján, Balassagyarmat és Rétság térsége. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a határ mentén elhelyezkedő települések közül több (pl.: Hídvégardó, Bánréve) rendelkezik határon átnyúló kapcsolattal, együttműködéssel – erről a későbbiekben még lesz szó –, amelyek szlovák munkavállalók foglalkoztatását eredményezhetik, de ez korántsem számottevő. Ezen túlmenően kiemelhetjük a putnoki térséget, ahol szezonális munkálatok idején megélnékül a határ menti migráció, azonban itt sem nagyságrendekről van szó.

A szlovák munkaerő Magyarországra történő migrációja elsődlegesen a határ menti régió nyugati szakaszát alkotó megyékre (Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Pest) koncentrált a gazdasági válságot megelőzően és azt követően is. A krízis azonban erőteljes változásokat generált mindhárom megyében, így a határ menti régióban is, hiszen jelentős mértékben visszaesett a szlovák vendégmunkások száma. Ezt a projekt keretében készült munkaerő-piaci elemzés is alátámasztja. A szakértői interjúk rávilágítanak arra is,

hogy Magyarország, mint célország vonzerejét a válság mellett az euró Szlovákiában történő bevezetése is (2009. január 1.) nagymértékben csökkentette. A későbbiekben a kedvezőtlen árfolyamváltozás, a forintgyengülés, mind a migráció csökkenésének irányába hatott. Mindez kiegészült azzal, hogy a minimálbér összege 2009-ben már magasabb volt Szlovákiában, mint Magyarországon.

Felmerül a kérdés, hogy mely területek váltak a migráció fő célpontjaivá a változások következtében. A szakértői interjúk tapasztalatai alapján elmondható, hogy Győr-Moson-Sopron megye helyett Ausztria vált az elsődleges célponttá a szlovák munkavállalók számára. Megjegyzendő, hogy nem csak Szlovákián kívüli területek váltak vonzóvá a szlovák munkavállalók számára, hanem Szlovákián belüli területek is, mint például Pozsony, amely rendkívüli munkaerő-felvevő képességgel rendelkező várossá nőtte ki magát.

Pest megyében a szakértői interjúban e kérdés kapcsán az csúcsosodott ki, hogy a nagyvállalkozások létszáma lényegesen stabilabb, mint a kis- és középvállalkozásoké. Ezért a gazdasági válság által generált negatív hatások, a nagyobb mértékű fluktuáció, jobban kihatott az utóbb említett vállalati körben a szlovák munkavállalók létszámának változására.

Komárom-Esztergom megye számunkra két nagyfoglalkoztatója, a Suzuki és a Nokia miatt érdekes, ahol jelentős mértékű – a Nokia esetében volt – a szlovák munkavállalók száma. A gazdasági válság mindkét cég helyzetét és a munkavállalók létszámát negatívan érintette. A Nokia esetében ez azonban csak a leépítések kezdetét jelentette, ugyanis a cég 2014-re teljes egészében megszüntette a tevékenységét a megyében.

Az elbocsátásokat követően Komárom valamint Esztergom térségében és a tatabányai ipari parkban maradt jellemző a szlovák munkavállalók jelenléte. Ezekben a területen megfigyelhető a korábbi Nokia (becslések szerint a Nokiánál dolgozók egyharmada volt szlovák, kétharmada pedig magyar) dolgozók megjelenése, elsősorban azok körében, akik közel laknak a határhoz. Ettől függetlenül természetesen jól megragadható a korábbiakhoz képest a szlovák munkavállalók alacsonyabb száma. Komárom-Esztergom megyéhez hasonlóan Pest megyébe is a határhoz közel élő szlovák munkavállalók járnak át. Komárom-Esztergom megye fő munkaerő forrása a Komáromi és Érsekújvári járás – ezt kérdőíves adatfelvételünk is megerősítette –, Győr-Moson-Sopron megye esetében pedig a Dunaszerdahelyi járásban élő szlovák munkavállalók.

Komárom-Esztergom megye helyzete azért is különleges a határ menti régió nyugati szakaszán, mert ezen a területen a szlovák munkavállalók jelenlétére már az 1970-es években is volt példa. A későbbiekben a hidak megépítése, a magyar oldalon megjelenő befektetők vonzották a szlovák munkavállalókat, ugyanis rendkívül előnyös volt számukra például a multinacionális cégeknél kialakult munkarend (12 órás munkarend a hét egyik felében, a hét második fele szabad volt) és a bérezés. A komáromi és esztergomi ipari parkban található üzemek partnerek voltak a szlovák munkavállalók alkalmazásában, ugyanis elsődleges szempont a szakemberhiány megoldása volt. Az általuk meghatározott 30-40 km-es körzetből igyekeztek a megfelelő szaktudással rendelkező munkaerőt „begyűjteni”. A munkavállalók csoportos szállítása megoldott volt buszokon keresztül, Komárom város látképeinek szerves részét képezték például a Nokia által üzemben tartott buszok. A

gazdasági válságot követő időszakban a Nokia fokozatos kivonulásával a szlovák munkavállalók csoportos szállítása megszűnt. Ugyanez a folyamat volt megfigyelhető Győr-Moson-Sopron megyében is, ahol a válságot megelőzően rengeteg szlovák rendszámmal közlekedő buszt lehetett látni, ma azonban már erre csak elvétve van példa.

A gazdasági válság és utóhatásai véget vetettek a 2000-es években zajló „szlovák munkavállalási boom-nak” és a Komárom-Esztergom Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központjának becslése szerint a megyében jelenlévő szlovák munkavállalók száma 3,5-4 ezer főre tehető, holott ezt az adatot 2007-ben még több mint 12 ezer főre taksálták. A becsült 3,5-4 ezer főnyi szlovák munkavállaló jelentős része a megye egyik legnagyobb foglalkoztatójánál, a Suzukinál dolgozik, számukat kb. ezer főre becsülik.

A határon zajló munkaerő-mozgás kapcsán megkérdeztük a munkaügyi központokat a magyar állampolgárok szlovákiai munkavállalásával kapcsolatban is. Sajnos ebben a vonatkozásban sincs elérhető, megbízható statisztika. A megkérdezett munkaügyi szakértők egyetértettek abban, hogy nincs a szlovák-magyar határnak olyan szakasza, ahol a magyar munkavállalók Szlovákiába történő munkavállalási célú migrációja számottevő lenne. Informális csatornákon keresztül tudható, hogy van példa a migráció ilyen irányú meglétére, de ez elenyésző és a jövőben sem látnak esélyt a növekedésre.

Statisztika, becslések hiányában arra sem lehet pontos választ adni, hogy miként változott időben azoknak a magyaroknak a száma, akik Szlovákiában vállaltak munkát. A munkaügyi központ szakértői szerint ez a létszám korábban sem volt számottevő.

A munkaügyi szakértők véleménye szerint a határrégió magyar oldalának nyugati szakaszán kiemelkedően nagy szerepe van a szlovák munkaerőmozgás folyamatában a munkaerő-kölcsönzéssel foglalkozó cégeknek. A térségben működő vállalkozások – létszámnagyság-kategóriától függetlenül – szívesen élnek a munkaerő-kölcsönzők által biztosított lehetőségekkel, a kölcsönzőknek pedig egyik kedvelt célcsoportját alkotják a szlovákiai magyarok. Pontos adat nem ismert, hogy a Szlovákiából érkező munkaerő mekkora hányada kerül foglalkoztatásra kölcsönző cégen keresztül, azonban súlyukat jelentősre becsülik a szakértők. Véleményük szerint több olyan multinacionális vállalat alkalmazza azt a gyakorlatot, hogy a munkavállalókat először csak kölcsönzött státuszban foglalkoztatják, s csak később veszik át őket saját állományukba, ha megfelelőnek bizonyulnak. Emellett az is jellemző, hogy a cégek időszakos, – a szokásostól eltérő – nagyobb munkaerőigényüket munkaerő-kölcsönző cégeken keresztül elégítik ki.

Rendkívül széles spektrumon mozog azon munkaerő-kölcsönzők köre, akik együttműködnek a határrégióban működő vállalkozásokkal, hiszen van közöttük csak az adott megyében – kis- és középvállalkozások –, illetve országos szinten működő is. A szlovák munkaerő kölcsönzésével magyarországi és szlovákiai kölcsönző cégek egyaránt foglalkoznak.

A projekt keretében készült vállalati és kérdőíves adatfelvételek nem igazolták vissza a munkaerő-kölcsönzők jelentős szerepét a szlovák munkavállalók foglalkoztatása kapcsán.

Ebben szerepe lehet egyrészt annak, hogy adatfelvételeink nem reprezentatívak, emellett ahogy a szakmai interjúkból is kiderült, a kölcsönzésen keresztül történő foglalkoztatás sokszor csak átmeneti jellegű, továbbá a foglalkoztatás első időszakában, valamint rendkívüli munkaerőigény esetén jellemző.

A magyarországi munkaerő-kölcsönző és magán-munkaközvetítő cégeket törvény kötelezi, hogy éves tevékenységükről adatot szolgáltatassanak a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat

(a továbbiakban: NFSZ) felé. Az NFSZ a beérkezett adatokból minden évben elemzést készít. A munkaerő-kölcsönzőkre vonatkozó statisztika azonban csak azt mutatja meg, hogy a Magyarországon működő kölcsönzéssel foglalkozó cégek hány külföldi foglalkoztatóval szerződtek és részükre hány főt kölcsönöztek – ez az információ csak 2011-ig érhető – az adott évben. A kölcsönzött munkavállalók állampolgárságára vonatkozóan nincs információ. Továbbá arra sincs lehetőség, hogy a Magyarországra kölcsönzött szlovák állampolgárok számára rálássunk. A statisztika korlátai ellenére azt mondhatjuk, hogy a Magyarországról Szlovákiába történő munkaerő-kölcsönzés nem volt számottevő a 2007-2013 közötti időszakban. A munkaerő-kölcsönzők legfeljebb 1-2 szlovák foglalkoztatóval szerződtek és a legmagasabb kölcsönzött munkavállalói létszám is 18 fő volt. 2011-ben és 2013-ban egyáltalán nem történt kölcsönzés Szlovákiába, 2012-ben is csak egy foglalkoztatóval kötött valamely kölcsönző cég szerződést.²

A munkaügyi központokkal készült interjúkban nem helyeződött jelentősebb hangsúly a magán-munkaközvetítéssel foglalkozó cégekre, ennek ellenére megvizsgáltuk az adatközlések alapján készült NFSZ elemzéseket. A levonható konzekvenciák nagyon hasonlóak a munkaerő-kölcsönzőkéhez. A 2007-2013 közötti időszakban elenyésző volt azoknak a magyar vagy külföldi állampolgároknak a száma, akik Szlovákiába kerültek kiközvetítésre. Nem volt olyan év, ahol a közvetített munkaerő száma meghaladta volna a 10 főt. Ezzel szemben több olyan év is volt, amikor nem is történt sikeres közvetítés Szlovákiába. A Szlovákiából Magyarországra történő közvetítések kapcsán szintén elmondható, hogy nem volt számottevő a két ország között a munkaerő ilyen irányú közvetítése.³

Munkaerőhiány és munkanélküliség a határ menti régió magyar oldalán

A munkaügyi interjúk szakértőinek véleménye szerint határ menti régióban fekvő vállalkozások elsősorban a munkaerőhiány, megfelelő szakemberhiány miatt foglalkoztatnak és foglalkoztattak korábban is szlovák munkavállalókat. A nagymértékű munkaerőhiány elsődlegesen a határ menti régió nyugati megyéiben játszik szerepet, azon belül is Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megyében. Ez nem azt jelenti, hogy a határ menti régió keleti oldalán a munkaerőhiány ne jelenhetne meg okként a szlovák munkaerő

² Az adatok a www.nfsz.munka.hu weboldalon a Statisztika/A munkaerő-kölcsönzők tevékenységéről menüpontban található elemzésekben érhetők el.

³ Az adatok a www.nfsz.munka.hu weboldalon a Statisztika/A munkaerő-kölcsönzők tevékenységéről menüpontban található elemzésekben érhetők el.

foglalkoztatása kapcsán, azonban ennek valószínűsége lényegesen kisebb. Ennek elsődleges oka, hogy a keleti megyékben magas a munkanélküliség, tehát az itt működő vállalkozások számára nagy merítési bázis áll rendelkezésre a munkaerőhiány kielégítésére. Ez a szlovák munkavállalók szerény mértékű foglalkoztatásának oka is egyben, hiszen helyben is nagy számban áll rendelkezésre a szabad munkaerő.

A határ menti régió nyugati oldalán a munkaerőhiány oly mértékű problémává vált, hogy a vállalkozások egymás elől szipkázzák el a rendelkezésre álló munkaerőt. Erre jó példa Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megye határrégióba tartozó szakasza, hiszen a győri ipari park vállalkozásai ugyanúgy szakemberhiánnyal küzdenek, mint a esztergomi vagy a tatabányai ipari park cégei. További problémát jelent a határ menti régió nyugati oldala számára Ausztria, ahol döntően ugyanazokat a szakembereket keresik, mint Magyarországon.

Mivel a határ menti régió nyugati oldalán meglévő hatalmas munkaerőigényt sem jelenleg sem a korábbi időszakban nem tudták a helyben meglévő forrásból kielégíteni, ezért a gyakorlatilag folyamatos a munkaerő toborzása az ország más térségeiből. A folyamatos toborzás mellett a korábbiakban volt példa olyan komplex projektre, amely a Borsod-Abaúj-Zemplén és Nógrád megyei meglévő munkaerőnek a határrégió nyugati oldalára történő mobilizálását célozta meg. A program nem bizonyult sikeresnek, hiába volt a projekt mögött nagy mennyiségű anyagi támogatás (pl.: keresetpótló támogatás, szállás és étkezés támogatása). A projekt eredményessége ellen hatott, hogy a határrégió nyugati oldalán is azokra a szakemberekre lenne szükség, akikre a régió keleti szakaszon is igény van. Emellett a munkavállalók egy részének még a nyugati megyék magasabb bérei mellett sem éri meg mobillá válni, továbbá sok munkavállaló a családjától való távolság, a gyökértelenség, a ritka hazajárási lehetőség miatt nem vállalja a távoli munkavégzést. A projekt sikeressége ellen dolgozott az is, hogy azok a munkavállalók, akik a határ menti régió nyugati oldalán képesek lennének hosszú távon dolgozni, sok esetben az ausztriai munkavállalást választják, hiszen ott még jobb feltételekkel kapnak munkát.

A munkaerőhiánnyal kapcsolatban utalnunk kell a projekt keretében készült vállalati adatfelvételünkre is, amelynek eredményei a munkaerőhiányt szintén fontos tényezőként jelenítik meg a szlovák munkaerő foglalkoztatásának vonatkozásában. A munkaerőhiány azonban korántsem az első és legfontosabb okként jelentkezett, ezt megelőzték a szlovák munkavállalók pozitív tulajdonságai, így a rugalmasságuk, könnyű betaníthatóságuk, hosszú távú alkalmazhatóságuk vagy a megbízhatóságuk.

A szlovák munkavállalók demográfiai, migrációs motivációi foglalkoztatásuk ágazati jellemzői

Releváns kérdés a migráció kapcsán, hogy a határ menti régióban jelenlévő szlovák munkavállalóknak melyek a fő motivációi a magyarországi munkavégzés tekintetében, mely ágazatokban vállalnak munkát és milyen fő demográfiai jellemzőkkel rendelkeznek.

A foglalkoztatási és demográfiai adatok – ahogy korábban is jeleztük – nem állnak rendelkezésre, a migráció elenyésző volta pedig megakadályozza még a becslés lehetőségét is a határ menti régió magyar oldalának keleti szakaszán.

A határrégió nyugati oldalán a szlovák munkavállalók elsődlegesen az iparban dolgoznak, ezen belül is a járműiparban, a fémiparban és az elektronika területén. Ennek elsődleges oka többek között az Audi, Suzuki jelenléte. A járműipar és a hozzá kapcsolódó ágazatok fontosságát a határrégióban működő vállalkozásokkal készített adatfelvétel is megerősíti.

A határ nyugati szakaszának magyar oldalán munkát vállaló szlovákokról kevés demográfiai információ áll rendelkezésre. Annyi azonban a szakértői interjúkból a határ menti kapcsolatok alapján tudható, hogy Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megyébe is elsődlegesen a fiatalabb korcsoportokból jönnek dolgozni. A szlovák munkavállalók nemek szerinti megoszlását erőteljesen befolyásolja a végzett tevékenység jellege, hiszen például a Suzukiban elsősorban férfiak dolgoznak, de az ápolók között értelemszerűen a nők dominálnak. A gazdasági válságot megelőző időszakban, amikor lényegesen nagyobb volt a munkavállalási céllal érkező szlovák migránsok száma, akkor a betanított és segédmunkások között magas volt a nők száma is.

A határrégió magyar oldalán történő munkavállalás motivációit illetően elmondható, hogy a magyar oldal nyugati szakaszának vonzereje többek között abban rejlik, hogy azok a szlovák munkavállalók, akik végzettségükkel, képzettségükkel Szlovákiában nem tudnak elhelyezkedni, az esetek többségében egy relatíve jó bérrel Magyarországon még kapnak, kaphatnak munkát, amelyben fontos szerepe van a magyar nyelv ismeretének. Ehhez szorosan kapcsolódik, hogy azok a Szlovákiában élő magyar nemzetiségűek – arányuk a határ menti régió nyugati szakaszának szlovák oldalán kiemelkedően magas –, akik egyáltalán nem tudnak, vagy nem tudnak elég jól szlovákul, ma már egyre nehezebben, bizonyos szektorokban pedig egyáltalán nem jutnak álláshoz. Számukra a motiváció a magyar nyelv ismeretének kihasználásában rejlik, hiszen Magyarországon nyelvtudásukkal még egy relatíve jó pozíciót betölthetnek.

Erre jó példa, hogy akik napjainkban átjárnak Győr-Moson-Sopron megyébe dolgozni, számuk nem jelentős, ugyanakkor döntően magyar nemzetiségűek és elsődlegesen betanított munkát végeznek multinacionális vállalatoknál, alacsony kvalifikáltságot igénylő pozíciókban. Ma már nem jellemző, hogy a képzett szlovák munkaerő ilyen munkakörökben dolgozzon Magyarországon. Ez a munkavállalói kör már az ipari szektorban a képzettséget igénylő pozícióit célozza meg, ha munkavállalási céllal érkezik hazánkba.

Emellett a motivációk eszköztárát gyarapítják még az ismerősök, rokonok, barátok által alkotott kapcsolatrendszer, amely a határon átnyúló munkalehetőségek informális csatornájának legfontosabb tényezője.

A motivációk kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy a magyarországi magasabb bérek kikerültek a határon túli munkavállalást ösztönző tényezők közül. A gazdasági válságot és az

euró bevezetését megelőzően a magasabb magyarországi bérek fontos tényezőt jelentettek a szlovák munkavállalók számára a munkavállalásban. E motiváció jelentősége azonban a gazdasági válság, az euró bevezetése és nem utolsósorban az emelkedő szlovák bérek – beleértve a minimálbért is – lényegében megszűnt.

A szakértői munkavállalás során kikristályosodott motivációs tényezők egy az egyben megjelentek a projekt keretében végzett vállalati és munkavállalói adatfelvételekben is. Mivel ezekről külön elemzés készül, az eredményeket e helyütt nem részletezzük.

A gazdasági válság valamint a bérvizonyok átrendeződésének eredményeképpen a szlovák munkavállalók migrációjának csökkenése mellett általánossá vált a bevásárlóturizmus a határ menti régió magyar oldalának teljes szakaszán. A szakértői interjúk mindegyikében kiemelésre került, hogy a határ menti régióban jelentős azoknak a szlovák állampolgároknak a száma, akik csupán bevásárlási szándékkal lépik át a határt.

A határon átnyúló munkaerő-migrációt, együttműködést segítő és gátló tényezők

A határon átnyúló munkaerő-migrációt a határ menti régió magyar szakaszának két oldalán különböző tényezők segítik, illetve akadályozzák.

A határrégió keleti oldalán a gazdasági, munkaerő-piaci és kulturális folyamatokat, a munkaerő zavartalan migrációját hivatottak segíteni a különböző szervezetek (pl.: CESCO), határon átnyúló együttműködések (pl.: MASLOW projekt). A migrációt gátolja, hogy a határ menti térség magyar és a szlovák oldala is hasonló munkaerő-piaci és gazdasági problémákkal küzd. Ennél fogva a határ mindkét oldalán a helyben lévő humán-erőforrást igyekeznek felhasználni a munkaerőigények kielégítése során.

A migrációt a keleti határszakasz meghatározott részein a közlekedéssel kapcsolatos problémák is korlátozzák. Erre jó példa Nógrád megye, ezen belül is a putnoki térség, ahol, ha a határ valamely oldalán lenne nagyobb munkaerőigénnyel fellépő munkaadó, nem tudnák megoldani az átjárást. Elsősorban azért, mert a tömegközlekedés nem minden esetben teszi lehetővé az ingázást. Természetesen ez a probléma áthidalható lenne akkor, ha a munkaadó céges buszt indítana a munkavállalók szállítására.

A projekt keretében készült vállalati kérdőíves adatfelvétel visszaigazolta, hogy a határ menti régió nyugati és keleti oldalán is szükséges lenne az újabb határátkelők létrehozására. Az erre mutatózó igény a határrégió keleti oldalán mutatkozott jelentősebbnek.

A határ menti régió nyugati oldalának bizonyos szakaszán szinten felmerülnek az átkeléssel kapcsolatos problémák. Ez elsősorban Pest megyénél jelenik meg, ugyanis a migráció egyik korlátja a megfelelő számú hidak hiánya az Ipolyon. A határon való átkeléshez Pest megyei szakaszon mindössze két közúti híd (Tésa-Ipolyvisk, Letkés-Ipolyszalka), továbbá két vasúti híd biztosít lehetőséget (Szob-Helemba, Ipolyvisk-Ipolyszakállos). A migrációt korlátozó további tényező, hogy a Szlovákiával közvetlen határos Szobi kistérség komoly munkaerő-piaci problémákkal küzd, a térség egyik legnagyobb foglalkoztatói az

önkormányzatok, jellemző a nagyobb, prosperáló vállalkozások hiánya. A Váci, Szentendrei, Dunakeszi kistérség pedig már messze esik a határtól, sokkal inkább tartozik Budapest vonzáskörzetébe. Emellett itt sincsenek olyan nagyvállalkozások, mint Győrben az Audi vagy Esztergomban a Suzuki, amelyek komoly húzóerőt jelentenének a szlovák migránsok számára.

A munkaügyi központokkal készült interjúk rámutatnak, hogy a szlovák-magyar határ bizonyos szakaszain (Pest, Nógrád megye) a migrációt akadályozó tényezők között megtalálható a megfelelő közlekedés lehetőségének a hiánya, azonban nem ez jelenik meg egyedüli, domináns akadályozó tényezőként. Ennél fontosabb probléma, hogy hiába akadályozza a közlekedés bizonyos szakaszokon a migrációt, attól ott (Pest, Nógrád megye) még nincs meg az a kedvező munkaerő-piaci környezet, nincsenek olyan nagyfoglalkoztatók, akik vonzanák a szlovák munkaerőt. A projekt keretében készült kérdőíves adatfelvételek során sem a közlekedési lehetőségek jelentek meg fő problémaként, hanem az adminisztrációs problémák és a jogi korlátok.

A határ menti régió nyugati szakaszán elősegíti a migrációt, hogy a keleti szakaszhoz képest magasabb a magyar nemzetiségű lakosság aránya, nem jellemző a nyelvi problémák megléte. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a köznyelvi készségekkel nincs gond, ha esetleg íráskészségben van is probléma, az nem befolyásolja a munkahelyi folyamatokat. Ehhez képest a határrégió keleti oldalának bizonyos szakaszain már (pl.: Nógrád megye) már jelenthetnek a nyelvi problémák akadályozó tényezőt a migrációban.

A határ menti folyamatok, kapcsolatok erősítésében kiemelt szerepe van a határon átnyúló együttműködéseknek, az ehhez kapcsolódó szervezeteknek. (pl.: Arrabona EGTC⁴, Eures-T Danubius)

A Magyarországi munkavállalást a határszakasz egészén akadályozza, hogy nincs meg a határ két oldala között az a kellően nagy bérkülönbség, amiért a szlovák munkaerőnek kiemelkedően megérje átjárni dolgozni. A határ menti kapcsolatokat, folyamatokat emellett a két ország kormánya között meglévő viszonyrendszer is érzékenyen befolyásolja.

A beruházások és a munkaerő-migráció várható változásának prognózisa a határ menti régióban

Az interjúk utolsó részében arra voltunk kíváncsiak, hogy a munkaügyi központ szakemberei látnak-e az adott megyében, illetve a határrégióban olyan beruházásokat, amelyek a Magyarországra érkező szlovák munkavállalók számának növekedését indukálnák.

A határ menti régió magyar oldalának keleti szakaszán már folyamatban vannak, illetve lesznek a jövőben is olyan beruházások, létszám bővítések, amelyek nagyobb mennyiségű munkaerőt fognak felszívni. Ennek ellenére nem valószínűsíthető, hogy ezek eredményeképpen növekedni fog a szlovák munkavállalók száma, ugyanis a vállalkozások a magas munkanélküliség miatt magyar munkaerővel is ki tudják elégíteni munkaerőigényüket.

⁴ EGTC: European Grouping for Territorial Cooperation – Európai Területi Együttműködési Csoportosulás

A határ menti régió magyar szakaszának nyugati oldalán ennél némileg árnyaltabb a kép. Pest megyében a régió keleti részéhez hasonlóan nem várható sem a külföldi állampolgárok, sem pedig a szlovák állampolgárok számának növekedése. Nincs jelenleg olyan beruházás kilátásban, amely ebbe az irányba hatna. A határrégió Győr-Moson-Sopron megyei részében a jövőbeni kisebb-nagyobb volumenű beruházások kivitelezése nem kérdés, azonban a bővítésekkel kapcsolatban mindig megjelenik a cégeknél az attól való félelem, hogy az új szabad kapacitásokat fel tudják-e tölteni. A szlovák munkavállalók számának növekedése a határ menti régió ezen szakaszán többek között annak a függvénye, hogy miként változnak a bérek a megyében, lesz-e olyan bérfelvezetés, amely vonzóvá teszi a térséget. Emellett az is kérdés, hogy a magyar és a szlovák gazdaság fejlődése milyen különbségeket generál a határrégió két oldalán. A különbségek növekedése ugyanis a szlovák munkavállalók Magyarországra történő migrációjának növekedése felé hathat. Az is fontos ugyanakkor, hogy a Dunaszerdahelyi járásban milyen fejlesztések lesznek, mivel ez jelentősen befolyásolni fogja a szlovák migránsok számát.

A határrégió Komárom-Esztergom megyei szakaszán a legnagyobb az esély arra, hogy a szlovák munkavállalók száma növekedjen a jövőben. Ez indokolható a vállalkozások munkaerőhiánya mellett azzal, hogy a határ szlovák oldalán rendkívül magas – 16-17%-os – a munkanélküliség. Emellett a megyéből kivonult Nokia helyére hasonlóan jelentős befektető(k) bevonása a cél, amely szintén a felvidéki munkaerő jelenlétének növekedését eredményezheti. Ezt a folyamatot erősíti az is, hogy a Nokiából elbocsátott szlovák munkavállalók egy meghatározó része, akik a bezárás után Szlovákiában kértek munkanélküli ellátást, a szlovák oldalon meglévő nehéz munkaerő-piaci helyzet miatt ismét Komárom-Esztergom megyében próbálnak elhelyezkedni. Ezek a folyamatok várhatóan ösztönzőleg fognak hatni a szlovák munkavállalók számának növekedésére, azonban a migráció mértéke várhatóan nem fogja elérni a 2000-es években látott rekordszintet.

Határon átnyúló együttműködés szervezetei a határ menti régió magyar oldalán

A határon átnyúló együttműködésben rendkívül fontos szerepet jut olyan szervezeteknek, amelyek célul tűzik ki a határon átnyúló gazdasági, munkaerő-piaci és kulturális kapcsolatok kialakítását, fenntartását és azok fejlesztését. Elsőként a határ menti régió keleti oldalán lévő együttműködésekkel vesszük sorra, s haladunk a nyugati oldal kapcsolatai felé. Jelen fejezetben elsődlegesen azokat a projekteket, szervezeteket mutatjuk be, amelyeknek relevanciáját a szakértők kiemelték az interjúk során.

Magyar Slovensky Workforce (MASLOW)

Elsőként a Magyar-Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködés Program 2007-2013 (HU-SK 2008/01/1.6.2 intézkedés) keretében megvalósult Magyar Slovensky Workforce (a továbbiakban: MASLOW) projektről kell szólnunk. Igaz, hogy a projekt már lezárult, de az

általunk vizsgált időszakban került lebonyolításra és a tapasztalatok, eredmények releváns információt jelentenek számunkra.

Az Észak-magyarországi Regionális Munkaügyi Központ 2008-ban hat szlovák munkaügyi hivattal megállapodást kötött az Emberi erőforrások közös használata és fejlesztése pályázat megvalósítására, amely a Magyarország – Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködés Operatív Program 2007-2013 (1.6.2 intézkedése) keretében került meghirdetésre.

A projekt 2009. októberében kezdődött és 2010. szeptemberében fejeződött be. A projektben résztvevő szervezetek a következők voltak:⁵

Vezető Partner: Észak-magyarországi Regionális Munkaügyi Központ

Projekt Partnerek: Kassai Munkaügyi, Szociális és Családügyi Hivatal
Észak-magyarországi Regionális Képző Központ
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kereskedelmi és Iparkamara

Társult Partnerek: Sajó-Rima Eurorégió (civil szervezet)
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat
Hídvégardói Önkormányzat
Rozsnyói Munkaügyi, Szociális és Családügyi Hivatal
Tóketerebesi Munkaügyi, Szociális és Családügyi Hivatal

„A MASLOW projekt tevékenységei:

- Információs – öninformációs adatbázis kialakítása
- Hat-hat információs pont létesítése a határ mindkét oldalán, a projekt során kiképzett tanácsadók foglalkoztatásával
- Az érintett településeken humán-, képzési- és munkaerő-piaci szolgáltatások nyújtása egy mobil, speciális busz segítségével
- Három nyelvű (magyar-szlovák- angol) munkaerő-piaci fogalomtár készítése
- Céginformációs adatbázis kialakítása a határmenti munkáltatók számára
- Rendezvények, tapasztalatcserék
- A program minőségmenedzsmentje
- Nemzetközi Foglalkoztatási Paktum alapítása” [Stadlinger (2010):9-10]

A kialakított Nemzetközi Foglalkoztatási Paktum rendkívül széleskörűen fogalmazta meg célkitűzéseit, mint például az új munkahelyek teremtésének elősegítését, a pályakezdeők

⁵ http://emrmk.munka.hu/engine.aspx?page=emrmk_maslow

foglalkoztatásának támogatását, az együttműködések kezdeményezését és biztosítását vagy az információnyújtást stb.⁶

Az szakmai interjúkból tudható, hogy a projekt működése zavartalan és megfelelő volt addig, amíg a felmerülő költségek biztosítására pályázati források is rendelkezésre álltak. A pályázati finanszírozás megszűnésével nehézkessé vált a projektben vállalt feladatok ellátása. A Nemzeti Foglalkoztatási Paktum esetében is megjelentek a működtetéssel kapcsolatos problémák, ugyanis nem állt, s jelenleg sem áll rendelkezésre az ehhez szükséges humán kapacitás. A finanszírozással kapcsolatos problémák a paktum által megfogalmazott célok és feladatok végrehajtását is gátolják. A határ menti együttműködés fenntartását nehezíti továbbá a határszakasz mindkét oldalának nehéz gazdasági, munkaerő-piaci helyzete.

A felvázolt problémák ellenére, a MASLOW projekt fontos eredménye, hogy a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Munkaügyi Központnak a mai napig megmaradtak a szlovák munkaügyi szervezettel (főként a Kassai járásban) kialakított kapcsolatai. Sajnálatos módon ez Nógrád megye esetében nem mondható el (a megye a régiós időszakban az Észak-magyarországi Regionális Munkaügyi Központhoz tartozott), a szlovák munkaügyi szervezettel korábban fennálló kapcsolatok megszűntek. Megjegyzendő, hogy a szakértői interjú készítésének időszakában (2014. november) már zajlott a megyében a határon átnyúló programok, együttműködések tervezése.

A projekt eredményeképpen kialakult kapcsolatrendszer alapján tudható, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a határ menti önkormányzatok és vállalkozások szerteágazó határon átnyúló gazdasági és kulturális kapcsolatokkal rendelkeznek, amely igen szervezettnek mondható (munkaerő-mozgáshoz kötődő kapcsolatok nem jellemzőek). A Putnoki, az Ózdi térség rendelkezik határon átnyúló kapcsolattal, a gömöri térséggel is van példa a határon átnyúló együttműködésre. Az önkormányzatok nagyon kedvelik a határon átnyúló kapcsolatokat, vásárokat is tartanak (Gömör Expo és Fesztivál), ahová a szomszédos, környékbeli térségeket is meghívják.

Határon Átnyúló Kezdeményezések Közép-európai Segítő Szolgálat (Central European Service for Cross-border Initiatives, CESCO)

A határ menti régió keleti oldalának munkaügyi központjaival készült interjúk rámutattak, hogy az imént említett, meglehetősen szervezett határon átnyúló együttműködések rendszerében a Határon Átnyúló Kezdeményezések Közép-európai Segítő Szolgálatának (a továbbiakban: CESCO) igen jelentős szerepe van. A CESCO „a területi együttműködésekben érintettek számára nyújt szakmai támogatást Magyarországon és Közép-Európában. Szomszédos országok szakértőinek bevonásával egyesületünk célja a Duna-régió nemzeti közötti kölcsönös megértés és tolerancia erősítése az együttműködési szándék és kedv

⁶ A Nemzetközi Foglalkoztatási Paktum részletes leírása az alábbi linken elérhető:
<http://inter-studium.hu/pdf/a%20hataron%20atnyulo%20munkaero-piaci%20egyuttmukodes.pdf>

növelése révén. A CESCO egy nyílt egyesület, melynek tagjai helyi és regionális önkormányzatok, természetes személyek és szakmai szervezetek (beleértve a MOT-ot is).⁷

A CESCO fő célja a magyar határok mentén, Közép- és Délkelet-Európa államaiban a határon átnyúló együttműködések támogatása, az eurorégiók és EGTC-k, a határ menti együttműködések hatáságainak egységbe való tömörítése, best practice-k terjesztése, együttműködések kialakítása az EU döntéshozó és döntés-előkészítő intézményekkel valamint észak- és nyugat-európai hálózatokkal, a közép- és délkelet-európai nemzetek kohéziójának, közeledésének elősegítése, erősítése.⁸

A CESCO a határ menti együttműködések kialakítása, fenntartása és fejlesztése érdekében többféle tevékenységet végez, szolgáltatást nyújt:

- határokon átnyúló kutatások készítése,
- határokon átnyúló stratégiai tervezés és tervezési módszertanok készítése,
- intézmény- és projektfejlesztés,
- kormányzati szintek közötti közvetítés határon átnyúló kérdésekben, tudásmegosztást segítő eszközök fejlesztése, kiadványok megjelentetése, szakmai rendezvények, képzések, tréningek, konferenciák szervezése.⁹

Abaúji Területfejlesztési Önkormányzati Szövetség (ATÖSZ)

Az Abaúji Területfejlesztési Önkormányzati Szövetség (a továbbiakban: ATÖSZ) 55 önkormányzat közreműködésével jött létre Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, amely non-profit jelleggel működik. Az ATÖSZ által végzett tevékenységek köre rendkívül szerteágazó, a határ menti együttműködések kialakítása és elősegítése mellett számos területen nyújt szolgáltatásokat:

- „Térségfejlesztési stratégiai tervek, koncepciók elkészítése
- Forráskutatás a térség gazdasági és társadalmi fejlődése érdekében
- Szakmai képzések lebonyolítása
- Informatikai adatbázis kiépítése
- Fejlesztési koncepciók kidolgozása Abaújban
- KKV-k működését elősegítő képzések és tanácsadások szervezése
- Vidékfejlesztési feladatok ellátása
- Inkubátorház működtetés
- Képzési Központ működtetés
- Határ-menti gazdasági és társadalmi kapcsolatok kialakítása és fenntartása
- Kapcsolattartás a terület- és gazdaság fejlesztés intézményeivel, szervezeteivel
- Civil kapcsolati háló kialakítása és működtetése
- Környezetvédelmi programok megvalósítása

⁷ <http://www.cesci-net.eu/bemutatkozas>

⁸ <http://www.cesci-net.eu/a-szervezet-celjai>

⁹ <http://www.cesci-net.eu/szolgáltatasaink>

- Innovációs tevékenység segítése¹⁰

A szövetségnek kiemelkedő szerepe volt az Encsi Kistérség Foglalkoztatási Paktumának létrehozásában, amely jelenleg is működik és 18 szervezet közreműködésével alakult meg 2007. augusztus 29-én. A paktum fő célja a hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztatási helyzetének javítása és képzésük elősegítése. A célcsoportot a pályakezdő fiatalok, a munkanélküliség által veszélyeztetettek, a nők, a tartós munkanélküliek, 40 éven felüliek és a cigány (roma) munkanélküliek alkotják.

A célok megvalósítása érdekében fontos tevékenységként szerepel a paktumban többek között a foglalkoztatási és képzési célú projektek elnyerése és megvalósítása, a munkanélküliek számára foglalkoztatási lehetőség és jövedelem biztosítása, a hátrányos helyzetű és roma gyerekek szegregációjának csökkentése, a megváltozott munkaképességű és hátrányos helyzetű személyek foglalkoztatásának elősegítése a hulladék begyűjtés és újrahasznosítás megszervezésének folyamatában, valamint hátrányos helyzetű fiatalok számára a szakmaszerzés és álláslehetőséghez való jutás elősegítése.¹¹

Az ATÖSZ szorosan együttműködik az Encsi Többcélú Kistérségi Társulással és az Abaúj-Térségi Gazdasági- és Vállalkozásfejlesztési Alapítvánnyal is. A Borsod-Abaúj-Zemplén megyében készült szakmai interjú alapján tudható, hogy a felsorolt szervezeteknek vannak/voltak szlovák partnereik, kapcsolataik, együttműködések, így jelentős szerepet vállalnak a határ menti kapcsolatok kialakításában, azok fenntartásában. Erre jó példa például a Kenyheci Ipari Parkkal meglévő kapcsolat vagy a Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány által 2009-2010-ben hat magyar és három szlovák partner részvételével megvalósított Integrált turizmusfejlesztés a szlovák-magyar határrégióban című program (HUSK/0801/1.3.3/0040), amelynek célja a magyar-szlovák határszakaszon a turisztikai desztinációs menedzsment rendszer kialakításának előkészítése volt.

EURES-T Danubius határ menti társulás

Az EURES-T Danubius határ menti társulás az egyik legfontosabb együttműködés a határrégió nyugati oldalán. A társulást a szlovák és a magyar munkaügyi szervezet – a szociális és társadalmi partnerekkel együttműködve – hozta létre a szlovák-magyar határ nyugati szakaszán, amelynek célja a határ két oldalán megjelenő időszakos vagy tartós foglalkoztatási problémák megoldása a határon átnyúló munkaerő-migráció segítségével. A társulást közvetve az EURES támogatja, amely az EU tagállamok foglalkoztatási szolgálatait, azok partnereit és a Bizottságot magában foglaló együttműködési hálózat. Az EURES-nek kiemelt szerepe van a határ menti régiókban, ugyanis ezek olyan térségek, ahol jelentős mértékű a munkavállalási célú migráció, vagy az ehhez szükséges lehetőségek rendelkezésre állnak. Az EURES-T Danubius társulás kiemelt feladatának tekinti a migráció segítése céljából

¹⁰ <http://www.atosz.hu/index.php/bemutakozas>

¹¹ <http://www.atosz.hu/index.php/2-news/7-abauji-foglalkoztatasi-paktum>

a lehető legszélesebb körű információ-szolgáltatást a határ menti régió mindkét oldalán, a munkavállalás feltételeiről és a jogszabályi környezetről, az elérhető képzésekről, az élet- és munkakörülményekről. Ennek érdekében a társulás rendezvényeket (pl.: állásbörzétet) szervez és kiadványokat ad ki, hogy az információk elérhetővé váljanak a célcsoport számára.¹²

A határ menti régió nyugati szakaszán készült szakértői interjúkban nagy hangsúlyt kapott, hogy a társulás a határ két oldalán lévő vállalkozások közötti együttműködést is próbálja segíteni, előmozdítani. A társulás által szervezett rendezvényeknek, fórumoknak találkozóknak fontos célja az együttműködések kialakításának elősegítése. Pest megye vonatkozásában például elsősorban a kis-, másodsorban pedig a középvállalkozások ilyen szempontból történő helyzetbe hozása a cél. A társulás szerepe azért is fontos a határrégióban, mert nem csak hivatalok között biztosít együttműködést, hanem ebbe további szervezeteket integrál, mint például civil szervezetek, oktatási intézmények.

Az EURES-T Danubius határ menti társulás részét képezi

magyar részről: a Mosonmagyaróvári, a Győri, a Pannonhalmai, a Komáromi, a Tatai, a Tatabányai, a Dorogi, az Esztergomi, a Szentendrei, a Dunakeszi, a Váci és a Szobi kistérség (Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Pest megye kistérségei);

szlovák részről: a Dunaszerdahelyi, a Komáromi, az Érsekújvári és a Lévai járás.

Az EURES-T Danubius határ menti társulás relevanciáját adja, hogy további programok kialakítására is lehetőséget biztosít. Erre jó példa, hogy a határrégió nyugati oldalán lévő munkaerőhiány problémájának enyhítése érdekében próbálnak olyan lehetőségeket kidolgozni, például Győr-Moson-Sopron megyében, amelyek a szlovák munkaerő Magyarországra történő munkavállalását ösztönzik. Elsősorban azokat igyekeznek megcélozni, akik nem vagy nem elég jól beszélnek a szlovákot, hiszen a magyarországi munkavégzés megoldást jelenthet a munkaerő-piaci problémáik leküzdésére. Emellett ugyanezen célcsoportban próbálják a fiatalokat ösztönözni a magyar iskolákban való tanulásra, magyarországi munkavégzésre. Az együttműködés keretében többek között ezért is tartanak nekik például pályaválasztási tanácsadást vagy gyárlátogatást, de indul az új tervezési ciklusban majd egy pilot program is, amelynek keretében szlovákiai fiatalokat vonnak be magyarországi képzési programba.

Fontos megjegyeznünk, hogy a határ menti régió nyugati oldalán a Komárom-Esztergom és Győr-Moson-Sopron megyei munkaügyi központjai az EURES-T Danubius együttműködés mellett is jó kapcsolatot ápolnak a szlovák határ menti munkaügyi szervezetekkel (Komáromi és a Dunaszerdahelyi munkaügyi szervezet). Ezt támasztja alá a szervezetek közötti

¹² http://www.eures-t-danubius.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=27&lang=hu

információáramlás, a rendezvényeken való kölcsönös megjelenés, de a munkaerő-felvétel, illetve elbocsátások (pl.: Nokia bezárása) esetén elvégzendő feladatok összehangolása is.

További példák a határ menti együttműködésre a határrégió nyugati oldalán

A nyugati határszakasz legjelentősebb együttműködését az EURES-T Danubius határ menti társulás jelenti, amelynek súlypontját Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megyék alkotják.

A szakértői interjúk során ezen túlmenően felmerült még az Arrabona Európai Területi Együttműködési Csoportosulás (a továbbiakban: Arrabona EGTC), az Ipolymenti Vállalkozók Klubja Egyesület, a Pons Danubii EGTC és az Ister-Granum EGTC, mint meghatározó szereplői a határon átnyúló együttműködésnek. Közös jellemzőjük, hogy céljuk a határ menti együttműködés erősítése.

Az Arrabona EGTC (Győr-Moson-Sopron megye) elsődleges célja a határon átnyúló együttműködés elősegítése a gazdasági és társadalmi kohézió megerősítése érdekében. A kohézió erősítését, valamint a Duna-völgy egyensúlyának közvetlen és közvetett módon történő megőrzését és fenntartását az Európai Unió társfinanszírozásában, területi együttműködésben megvalósuló programok, projektek révén segíti, továbbá a szociális és műszaki infrastruktúra elemeit törekszik fejleszteni. Az Arrabona EGTC, mint nonprofit kft, vállalkozási tevékenységet is folytat, ennek keretében pályázatírás és projektmenedzsment, valamint grafikai tevékenység elvégzésén keresztül segíti a határon átnyúló együttműködést. Az Arrabona EGTC tagjai Magyarország és Szlovákia területén elhelyezkedő települések lehetnek. A szervezet alapító városai Győr, Mosonmagyaróvár, Somorja és Dunaszerdahely. A 2011. évi megalakulás óta már további 21 település csatlakozott az együttműködéshez.¹³

Az Ipolymenti Vállalkozók Klubja Egyesület (Pest megye) 2000-ben alakult 25 vállalkozás közreműködésével. Az egyesület alapvető célja az egyesületi forma által nyújtott lehetőségekkel a térség gazdasági fejlődéséhez való hozzájárulás. Havonta egy alkalommal az egyesület klubestet tart, ahol az aktuális témákról és problémákról tárgyalnak, azok lehetséges megoldásáról egyeztetnek. Emellett szintén havi gyakorisággal vezetőségi megbeszélést tartanak, ahol a jövőbeni teendőket, eseményeket tárgyalják meg.¹⁴

A Pons Danubii EGTC (Komárom, Szlovákia) 2010-ben alakult, célja, hogy a határ mentén működő vállalkozások és az ott élő munkaerő a határ mindkét oldalán ugyanolyan lehetőségekkel rendelkezzen. További deklarált cél, hogy az Európai Unió társfinanszírozásában, területi együttműködésben megvalósuló programok végrehajtásával, az EGTC csoportosulás előnyeit kihasználva lehetővé tegye a gazdasági és társadalmi kohézió

¹³ <http://www.arrabona.eu/rolunk.html>; <http://www.arrabona.eu/dokumentumok/alapszabaly.pdf>

¹⁴ <http://www.ipolymentivallalkozok.hu>; http://www.ipolymentivallalkozok.hu/ftp/belepo_nyilatkozat.pdf

megerősítését. Az együttműködés tagjai magyar részről Komárom, Tata, Kisbér, Oroszlány, szlovák részről pedig Komárom, Gúta és Ógyalla.¹⁵

A határ menti régióban lévő együttműködések összegzése

A munkaügyi központokkal készült interjúk során felszínre került információk a határon átnyúló együttműködések kapcsán is rámutattak a határrégió két oldala közötti különbözőségeire. A keleti oldalon lévő együttműködésekben a gazdasági, kulturális kapcsolatok túlsúlya a jellemző, a munkaerő-piacé kevésbé. Ezzel szemben a nyugati oldalon az együttműködések munkaerő-piaci aspektusa a meghatározó. A határon átnyúló kooperációk intenzitását illetően már kevésbé látható markáns különbség, hiszen a határ mindkét oldalán több olyan együttműködésre láttunk példát, amelyek régóta működnek és a jövőben is több program indítását tervezik.

A megyei kereskedelmi és iparkamarákkal készült interjúk összefoglalója

A szlovák-magyar határ mentén készített interjúk a kereskedelmi és iparkamarákkal szervesen hozzájárultak a régióról kialakított kép csiszolásához, az interjúk révén bepillantást nyertünk a határ menti kamarák munkájába, valamint a magyar-szlovák gazdasági kapcsolatok alakulásába. Az interjúkat azonos struktúra alapján kialakított interjúvázlat alapján végeztük, amelynek főbb témakörei a következők:

- a kereskedelmi és iparkamarák határon átívelő kapcsolatokat érintő tevékenysége.
- Szlovák-magyar gazdasági kapcsolatok alakulása 2007 és 2012 között, kitérve a 2008-as világgazdasági válságra.
- A szlovák állampolgárságú foglalkoztatottak számának alakulása az adott megyében
- Magyar állampolgárok foglalkoztatása Szlovákiában.
- A szlovák állampolgárságú foglalkoztatottak számának változása a válság hatására.
- Tényezők, amelyek a határ menti migrációt befolyásolhatják.

A fenti témakörök többsége megegyezik a munkaügyi központokkal készített interjúkéval. A kereskedelmi és iparkamarák a vállalatokon keresztül figyelték a határrégió gazdasági helyzetének változását a vizsgált időszakban. Mivel a vállalatok gazdasági döntései nem függetleníthetők a munkaerő-piaci jellemzőktől, ezért az összefoglalásban szerepeltetjük azokat az információkat, amelyek már egyszer ismertetésre kerültek a munkaügyi

¹⁵ <http://www.ponsdanubii.eu/hu/rolunk>

központokkal készített interjúk során, mivel így tudunk teljes képet adni a határ menti kamarák tapasztalatairól.

A határ menti kereskedelmi és iparkamarák szlovákiai kapcsolatai

A kamarák jó szakmai kapcsolatot ápolnak a határon túli szlovák iparkamarákkal. A közös együttműködés része a rendezvények együttes szervezése a kamarai tagok számára valamint a kölcsönös megjelenés egymás kamarai rendezvényein. Továbbá tevékenységük részét képezi az üzletember találkozók és közös kiállítások szervezése is. Rendszeres feladataik között szerepel az üzleti ajánlat továbbítás és partner-keresés.

A határ mentén a Nógrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara működteti a magyarországi kamarák ún. Szlovák Tagozatát. A többi határ menti kamarának nincs szlovák tagozata. A tagozat szerkeszti a „Vállalkozás Szlovákiában” című kiadványt, amely információt nyújt a szlovákiai cégalapítás körülményeiről. Bemutatja a szlovákiai jogszabályi, pénzügyi és adózás környezetet, segítséget nyújtva a magyar vállalkozásoknak, hogy mit kell figyelembe venni Szlovákiában történő tevékenységvégezés során. A kamarák visszajelzése alapján a kiadványra van igény, ugyanakkor a nyugati határrégióban felhívták a figyelmet arra, hogy Ausztria irányában nagyobb az érdeklődés az esetleges cégalapítást illetően. A kiadványon túl a Szlovák Tagozat rendezvényeket szervez, amelyeken a vállalkozók mellett általában magyar és szlovák szakértők is részt vesznek, akik jogi, pénzügyi vagy adózási területről érkeznek. Emellett rendszeres segítséget nyújtanak abban, hogy a magyar vállalkozások részt tudjanak venni szlovákiai kiállításokon, vásárokon kapcsolatépítési célból.

Továbbá a keleti régióban jellemző, hogy a kamarák közös pályázatokon vesznek részt a határon túli partnereikkel, az utóbbi években a klaszterépítési pályázatokon indultak sikeresen. (Nógrád: vadászati-erdészeti klaszter, Borsod-Abaúj-Zemplén: autóipari klaszter) Nógrád megyén túl Pest megyében működik a Szlovák-Magyar Tájékoztatási és Üzleti Központ, amelyet a Dunaszerdahellyel közösen, pályázati forrásból valósítottak meg. Az Központ az érdemi működését 2015-ben kezdi meg.

A szlovák-magyar gazdasági kapcsolatok a határ mentén

A gazdasági kapcsolatokat illetően az egész magyar-szlovák határ menti térségben érzékelhető volt a vizsgált időszak elején (2007-2008) a magyar cégek szlovákiai telephely nyitása/új cég alapítása, amelyeket elsősorban adóoptimalizálási célból hoztak létre. A KKV-k többsége a cégalapítást követően nem működött sokáig Szlovákiában, napjainkra jellemzően megszűntek. A szlovák adórendszer változásával az adózási környezet átalakult, az adókerülési célból alapított vállalkozások értelmüket veszítették, azok a cégek működnek tovább, akiknek célja és stratégiája van a szlovák piacon.

A gazdasági válság hatása az egész határ menti régióban érződött, főként a gazdaságilag fejlettebbnek tekinthető megyékben, mint Pest, Győr-Moson-Sopron vagy Borsod-Abaúj-Zemplén.

Szlovák állampolgárok foglalkoztatása¹⁶

A külföldi, illetve szlovák állampolgárságú munkavállalók foglalkoztatásáról kevés információval rendelkeznek az iparkamarák az egész régióban. Rendelkezésre álló információik informális jellegűek, mivel bár kötelező a kamarai regisztráció a vállalatoknak, azonban kötelező jellegű adatok nincsenek.¹⁷

Külföldi munkavállaló a keleti régióban ad hoc jelleggel fordulhat elő, például külföldi tulajdonú cégek esetén a cégvezető/menedzsment gyakran külföldi.¹⁸ A kamarai tapasztalatok alátámasztják a munkaügyi szakemberek véleményét, miszerint a szlovák munkaerő foglalkoztatása a keleti régióban nem jellemző, a nyugatiban a szlovák foglalkoztatottak száma meghaladja a keletiét, de nagyságrendileg itt sem jelentős. Mivel a keleti régió magyarországi oldalán is jelentős a munkanélküliség, ezért nem jellemző, hogy a cégek betanított munkákra Szlovákiából toboroznának. Ugyanakkor bizonyos hiányszakmákban előfordulhatnak szlovák állampolgárságú foglalkoztatottak (például kórházakban, varrónők), de számuk elenyésző.

A keleti régióban az infrastruktúra adott a cégek letelepedésére, számos ipari park várja szabad kapacitással a vállalkozásokat, azonban a megfelelő szakember-állomány hiányzik a határ menti régió térségeiből. Nógrád megyében főként OKJ-s végzettségű szakemberek vannak, felsőfokú és egyéb speciális képesítéssel rendelkezők nincsenek. A határ Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szakaszának szlovák oldalán – amellet, hogy a megye számos települése rendelkezik ipari parkkal pl. Szerencs, Sátoraljaújhely és Szikszó – elérhető közelségben van a kenyheci (Kechnec) ipari park, amely Hidasnémetitől mintegy 7 km-re fekszik. A kenyheci ipari park 2003 óta működik, mára több mint 3000 főt foglalkoztat, azonban magyarokat nem alkalmaznak jelentős számban, mivel Hidasnémeti térsége nem rendelkezett fejlett iparral, nincsenek szakemberek, illetve nyelvi nehézségek – szlovák vagy más idegen nyelv ismeretének a hiánya – is nehezítik az elhelyezkedést a magyar munkavállalók számára.

A keleti határrégióban a vállalkozások tevékenysége is eltérő. Nógrád megyében a megye nyugati felében, Rétságon vannak fejlettebb technológiát képviselő vállalkozások, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében pedig Miskolc környékén és nem a határ menti régió kistérségeiben.

A nyugati határrégióban a szlovák állampolgárságú foglalkoztatottak számában jelentős változás történt a szlovákiai autógyárak felfutása következtében. A 2000-es évek közepe előtt sok szlovák állampolgárságú munkavállaló érkezett Szlovákiából, számuk mára

¹⁶ Kereskedelmi és iparkamarák migrációra vonatkozó információ kiegészítik, és nem helyettesítik a munkaügyi interjúk összefoglalójában leírtakat. A határ menti migrációra vonatkozó intézményi tapasztalatok teljes körű áttekintéséhez szükséges a munkaügyi interjúk tapasztalatainak ismerete is.

¹⁷ A regisztráció során kért adatok az alábbiak: cégnév, adószám, cégjegyzék, cégvezető neve és a foglalkoztatotti létszám.

¹⁸ Borsod-Abaúj-Zemplén megyében példaként említették a miskolci Boscht, ahol vannak német vezetők és magasan képzett mérnökök.

jelentősen lecsökkent. A változás oka: a Csallóközben és Pozsony környékén történt iparosodás.

Az autóipari vállalatok letelepedése mellett az autóipari beszállítói kör is fejlődött, több munkát adtak a helyieknek, így ma már nem járnak át a határ túloldalára munkát vállalni. A Magyarországon munkát vállalók köre leszűkült a határhoz közeli részre (korábban Galánta térségéből is érkeztek munkavállalók, ami mintegy 70 km-re fekszik Győrtől). Továbbá a szlovákiai ipar fejlődése mellett a 2000-ben megnyílt Nokia gyár is elvitte a győri munkaerőt. Mára körülbelül 7-8000 főről 1000 főre csökkent a szlovákiai munkavállalók száma a győri ipari parkban, az eltérő bérszínvonal miatt nem éri meg a magyarországi munkavállalás a határtól távolabb élő, szlovákiai szakképzett munkaerőnek.

Mivel mind Szlovákiában, mind Magyarországon a nyugati régióban autóipari dominancia jellemző, így az autóipar mindkét országban munkaerőhiánnyal küzd. A munkanélküliség olyan szintre visszaszorult a magyarországi szakaszon, hogy lényegében nincs szabad munkaerő

(4-4,5%-os a munkanélküliségi ráta). A szakképzett munkaerő kapcsán (szakmunkások és felsőfokú végzettségűek között) jelentős a munkaerőhiány Magyarországon és Szlovákiában is.

A munkaerőhiány orvoslására történt kísérletek, ahogy a munkaügyi interjúk feldolgozása során már ismertettük. A vállalatok a munkaügyi szervezetek segítségével Kelet-Magyarországról kívántak munkaerőt toborozni, azonban ez nem volt sikeres. Egyrészt a magyar munkaerő nem mobil, nem szívesen adják fel a munkavállalók az otthonaikat, másrészt Győrben az infrastruktúra sincs kialakítva a munkavállalók tömeges fogadására, a lakáshiány miatt nem könnyű lakóhelyet váltani. A programban 2 évig tudtak volna lakhatási támogatást biztosítani mintegy 300 főnek, azonban mindössze töredékük állt alkalmazásba és ők sem maradtak a program végig.

A győri iparkamara szakemberei kiemelték, hogy a letelepedők helyett az ingázók mérséklék a város munkaerő szükségletét. Győr városába mintegy 60-80 km-es sugarú körből ingáznak, ugyanakkor a város potenciálja így is kiaknázatlan, a térség további fejlődésének gátja a munkaerőhiány, amely jellemzően nem a régió vezető nagyvállalatánál, az Audinál jelentkezik, hanem a beszállítóinál. A munkaerő minősége is fontos, képzett szakmunkásokra és mérnökökre van szükség a régióban, a kevésbé kvalifikáltak átképzésre is történtek kísérletek, nyitottak munkásszállásokat Mosonmagyaróváron, de ezeket főleg mezőgazdasági idénymunkások veszik igénybe, akik Ausztriában dolgoznak. Az iparkamarai szakértők szerint, akik alkalmasak voltak, azokat már átképezték.

A határ menti kistérségek és az ott működő vállalkozások helyzete jelentősen különbözik Pest megyében. A KKV-k hangsúlyos szereplői a helyi gazdaságnak, s bár a Szobi kistérség kivételével a többi határ menti kistérség fejlettebb, azonban jelentős fejlődés nem történt a térségben az elmúlt két évtizedben. Ennek köszönhetően a térség nem vonzó a szlovák munkavállalók számára, továbbá a határ menti kistérségek a felmerülő munkaerő-keresletüket helyből ki tudják elégíteni. Kivételt jelenthet a Dunakanyar, ahol a turizmusban

elvértve dolgozhatnak szlovák állampolgárok, összességében Pest megyében a szlovák munkavállalók számának csökkenését tapasztalták a kamarai szakértők.

Az elkövetkezendő időszakot illetően a kereskedelmi és iparkamarai szakértők véleménye szerint a közeljövőben várhatóan nem fog növekedni a szlovák állampolgárságú foglalkoztatottak száma, ugyanis az ehhez szükséges gazdasági konjunktúra nem mutatja jeleit. A keleti határrégióban a jövőben is a kapcsolattartásra és a közös rendezvények szervezésére szeretnének fókuszálni, Nógrád megyében elképzelhetőnek tartják, hogy határon átnyúló program keretében közös szakképzést szerveznek a hiányszakmákban. A nyugati határrégióban szintén a szakképzésre szeretnének koncentrálni, valamint még vonzóbbá tenni a régiót a szakképzett munkavállalók számára, hogy Győr-Moson-Sopron megye a gazdasági potenciálját ki tudja használni. Pest megyében is látnak kiaknázatlan lehetőségeket, azonban a világgazdasági folyamatok alakulása miatt nem gondolják, hogy a helyi KKV-k növekedni tudnának, így támasztva – a határ szlovák munkaerő-piacát is befolyásoló – munkaerő-keresletet. A gazdasági szabályok összehangolása esetleg pozitív irányba befolyásolhatná határ menti migrációt a nyugati régióban.

Magyar állampolgárok foglalkoztatása

Magyar állampolgárok szlovákiai foglalkoztatásáról szintén kevés információval rendelkeznek az iparkamarák. A megkérdezett szakértők szerint sem a keleti, sem a nyugati régióban nem jellemző, hogy magyar állampolgárok Szlovákiában dolgoznának nagy számban, ami szintén alátámasztja a munkaügyi hivatalok szakértőinek véleményét. A keleti határrégióban a szomszédos szlovákiai területek is hátrányos helyzetűek, alacsony a vállalkozói aktivitás. Ugyanakkor Nógrád megyében értesültek olyan szlovákiai cégekről, amelyek magyarországi partnerekkel rendelkeznek, ezek elsősorban kereskedelmi kapcsolatok, a vállalkozások egymás közötti kapcsolatai, amelyekre az iparkamaráknak nincs kellő rálátásuk.

A nyugati határrégióban, aminek a szomszédos térsége Szlovákia egyik legfejlettebb régiója sem jellemző, hogy magyar állampolgárok Szlovákiában vállalnának munkát. A mobilitás szintje alacsony, főként a felsőfokú képzettségűek mobilabbak, de szlovákiai munkavállalásuk általában vállalaton belül történik áthelyezések révén.

A válság hatása a határ menti régió foglalkoztatottságára

A világgazdasági válság hatását a szlovák állampolgárok foglalkoztatására a keleti határrégióban a szakértők nem tudták megítélni, tapasztalataik csak a vállalatok kitelepülésére vonatkozik, amely 2010 után az adószabályok változásának hatására csökkent.

A nyugati régióban a válság hatására az autóipari termelés visszaesett, hasonlóan a szomszédos szlovák területekhez. A németországi felvevőpiac élénkülése után a visszarendeződés is gyorsan végbement, amelynek hatását már 2010-ben lehetett érezni.

Bár az Audi – mivel a prémiumkategóriára pozícionálta magát – kisebb veszteségeket szenvedett el, ugyanakkor a válság mélypontján a munkavállalói mintegy felét elbocsátotta, állampolgárságra való tekintet nélkül. A térség többi vállalatánál történtek elbocsátások, többműszakos tevékenységek esetén műszakok megszüntetése, azonban egy év után a visszarendeződés elkezdődött. Pest megyében sem tudták megítélni a válság hatását a foglalkoztatottságra, viszont hangsúlyozták, hogy a térség KKV szektora jelentős visszaesést szenvedett el, elsősorban a növekvő hitelkamatok és ezzel párhuzamosan jelentkező finanszírozási nehézségek miatt.

Migrációt befolyásoló tényezők: közlekedési infrastruktúra, intézményi korlátok

A szlovák-magyar határszakaszon természetföldrajzi akadályok részben korlátozzák a munkaerő migrációját. A keleti határszakaszon – Nógrád megyében és Pest megye érintett szakaszain – az Ipoly-folyón való átkelés és a hidak hiánya miatt megnövekszik az ingázás időtartama. A nyugati szakaszon Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a fejlettebb infrastruktúra miatt nem jelent kiemelkedő problémát az ingázás. Győr-Moson-Sopronban két helyen, Rajkánál és Vámoszabadinál van határátkelő, Komárom-Esztergom megyében a komáromi és esztergomi Duna-hidak biztosítják az összeköttetést a szlovák oldallal. Ugyanakkor a nyugati oldalon létezik tömegközlekedés a határ két oldala között¹⁹ – így a járművel nem rendelkező munkavállaló sem jelent problémát az ingázás –, addig Nógrád megyében csak közúton lehet átjutni Szlovákiába, a személyi vonatközlekedés megszűnt 2011-ben. Pest megyében a hidak hiánya mellett kiemelték, hogy Szlovákia déli, határ menti része nagy hiányt szenved infrastrukturális téren is. Minőségi utak, közművesített ipari parkok hozzájárulnának a gazdasági fejlődés és kapcsolatépítés előrelendítéséhez

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 13 határátkelőhelyen lehet megközelíteni Szlovákiát, amelyből négy átkelőhely főútvonal mentén fekszik, a többi alsórendű utakat köt össze, amelyeknek az állapota megnehezíti a közlekedést. Szlovákia megközelíthető személyi vonatközlekedéssel is Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből a kassai intercityvel.

Intézményi korlátok nem befolyásolják határ menti kamarák munkáját. A közös együttműködéshez szlovák partnereket rendszeresen találunk, kapcsolataik a szlovák szervezetekkel jók. Ugyanakkor fontos látnunk, hogy a határ átnyúló együttműködések pályázati forrásból finanszírozzák, külső forrás nélkül az együttműködés ellehetetlenül. A keleti régióban a szakértők problémaként emelték ki az előfinanszírozási rendszert és a fedezet biztosítását, amely főként tapasztalatok hiányában, a 2007-2013-as tervezési időszak elején jelentkezett. A nyugati régióban sem említettek intézményi korlátokat.

Határ menti együttműködések a kereskedelmi és iparkamarák részvételével

¹⁹ Például a Nagymegyer és Győr között üzemeltetett buszjárat.

A határ menti kamarák a régió munkaerő-piaci változásaira távolról figyelnek, a migrációs folyamatokról tényadatokkal, statisztikákkal nem rendelkeznek. A mindennapi tevékenységük során főként a szlovákiai tükörszervezetekkel kerülnek kapcsolatba; közös rendezvények, kiállítások és pályázatok jelentik a közös feladatokat. Intézményesedett formában a Szlovák Tagozat, valamint a Szlovák-Magyar Tájékoztató és Üzleti Központ foglalkozik a szlovák-magyar üzleti és gazdasági kapcsolatok ápolásával. A határ menti szervezetek részletes ismertetése mellett a fejezetben összefoglaltuk a szakértők által említett határ menti együttműködések, amelyeknek a kamarák is aktív szereplői voltak.

Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Magyar-Szlovák Tagozata²⁰

A Tagozat önálló jogi személyiséggel nem rendelkező, speciális szolgáltatást nyújtó kamarai munkacsoport, amelyet a Nógrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara működtet. Tagságot szerezhet bármely kereskedelmi és iparkamara tagja vagy pártoló tagja, illetve bármely gazdálkodó szervezet, jogi vagy természetes személy, amennyiben a tagozat céljaival egyetért és vállalja tagsággal járó kötelezettségeket és jogokat.

A Tagozat feladatai:

- a) A kétoldalú gazdasági kapcsolatok fejlesztése, elsősorban a határ menti magyar és szlovák vállalkozások között.
- b) Üzleti kapcsolatok felkutatása, létrehozásuk elősegítése és ösztönzése, üzletember találkozók szervezése, új piacok feltárása.
- c) Tagjainak a partner ország vásárain és kiállításain való részvételének elősegítése, összehangolása.
- d) A mikro-, kis- és középvállalatok külkereskedelmi kapcsolatainak előmozdítása, az export növelésének és a gazdasági kooperációk létrehozásának segítése.
- e) A határ menti területeken a piaci helyzet felmérése, elemzése ezekről tagjainak tájékoztatás nyújtása, tájékoztatás a szomszédos országban érvényes kereskedelmi (minőségi, vám, stb.) előírásokról és üzleti lehetőségekről.
- f) Vegyes vállalatok létrehozásának, a tagvállalatok versenyképessége megtartásának és fokozásának, a változó piaci körülményekhez való alkalmazkodásának elősegítése.
- g) Kapcsolattartás a partner ország területi - külön felhatalmazás alapján országos - kamarai szervezetével, valamint az ott működő hazai kereskedelmi szervezetekkel, képviselőkkel.

²⁰ <http://www.nkik.hu/hu/magyar-szlovak-tagozat/tagozati-ugyrend-7070>

Magyar-Szlovák Tájékoztatói és Üzleti Központ²¹

A Központot a határ menti térség versenyképességének erősítése céljából hozta létre a Pest Megyei Kereskedelmi és Iparkamara valamint Dunaszerdahely városa. A partnerpályázat eredményeként Dunaszerdahelyen nyílt meg az Üzleti és Tájékoztatói Központ, Törökbálinton pedig a Magyar-Szlovák Üzleti és Tájékoztatói Központ. A Magyar-Szlovák Tájékoztatói és Üzleti Központ szolgáltatásaival az országhatár mindkét oldalán működő mikro-, kis- és közép vállalkozások napi tevékenységét támogatja. Hosszú távú célja a gazdasági együttműködés ösztönzése az eddig kiaknázatlan gazdasági együttműködési potenciál megvalósításával, a határon átívelő kereskedelmi kapcsolatok fenntartható fejlesztése, mindkét oldalon a vállalkozók versenyképességének megteremtése, valamint a magyarországi és a szlovákiai vállalkozások számára magas szintű, intézményesített üzleti szolgáltatások biztosítása. A Központ épületét 2014 tavaszán adták át, operatív munkáját 2015-ben kezdi el.

Klaszterek a határrégió keleti megyéiben

Klaszterek olyan hálózati együttműködések, amelyek magas innovációs és exportteljesítményükkel valamint az együttműködésben rejlő hatékonyságuk révén jelentős fejlesztési projekteket képesek megvalósítani, továbbá régiós viszonylatban kiemelkedő teljesítmény elérése képesek.²² A határ menti régióban Nógrád, illetve Borsod-Abaúj-Zemplén megye hangsúlyozta a klaszterek fontosságát, mint a helyi gazdaságfejlesztés egyik új irányát.

Vadászati és Erdészeti Klaszter²³ - Nógrád megye

Az Európai Unió pályázati támogatásával 2012. február 1-én alakult meg a Vadászati-Erdészeti Klaszter. A projekt kiemelt feladata volt az erdészettel, vadászattal és turisztikával foglalkozó vállalkozások klaszter taggá válásával az együttműködés, a hálózatosodás erősítésével hatékony üzleti környezet kialakítása, mind a belföldi, mind a határon átnyúló kapcsolatok tekintetében.

A projekt vezető partnere az Ipoly Erdő Zrt. (Balassagyarmat), fő határon túli szlovák partner a Középső Ipoly-mente Regionális Fejlesztési Ügynökség (Nagykürtös), magyar partner a Nógrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara (Salgótarján), szlovák partner a Nemzeti Erdészeti Centrum (Zólyom), és nem támogatott partner a szlovákiai Állami Erdészeti Vállalat (Besztercebánya) volt.

²¹ http://kms.mtva.hu/hir/461/torokbalinton_atadtak_a_magyar-szlovak_uzleti_es_tajekoztato_kozpontot%E2%80%9C

²² http://www.klaszterfejlesztas.hu/content.php?cid=cont_4ffdb63e693227.48747265

²³ <http://www.nkik.hu/hu/nograd-megyei-kereskedelmi-es-iparkamara/cikkek/sajtokozlemen-y-vadaszati-es-erdeszeti-klaszter-52839>

Észak-Magyarországi Autóipari Klaszter²⁴

Az Észak-Magyarországi Autóipari Klaszter 2006 végén alakult három vezető beszállító, köztük a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, valamint a Miskolci Egyetem Innovációmenedzsment Kooperációs Kutatási Központ részvételével. A klaszter célja, hogy az észak-magyarországi térség autóipari beszállítóinak társulása révén növelje azok versenyképességét, innovációs és jövedelemtermelő képességét, s így közelebb hozza tagjait az európai autógyártáshoz.

²⁴ <http://www.nohac.hu/index.php/hu/rolunk>

Jelen kiadvány tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió hivatalos álláspontját.

Magyarország-Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 elérhetősége:

<http://www.husk-cbc.eu/>